

In 1878 ging de school in Oost dicht. De dertig leerlingen werden opgevangen op de school in Oosterend, die op slechts tien minuten lopen van de oude school verwijderd was. De school in Oost werd de laatste tien jaar bestierd door hoofdonderwijzer Jan Passchier Quant (1834-1904), die een slechte relatie met de gemeente had. Misschien was de school wel opgeheven om van Quant af te zijn. Hij meldde zich vaak ziek en zat voortdurend op zwart zaad. Zijn niet aflatende pogingen gratificaties, extra onkostenvergoedingen of loonsverhogingen in de wacht te slepen, wekten irritaties op bij de gemeente. Wie was Jan Passchier Quant?

Lesbevoegdheid

Quant kwam ter wereld in een onderwijzersgezin in Petten. Hij besloot in het voetspoor van zijn vader te treden. Op 17-jarige leeftijd deed hij het onderwijsexamen en verkreeg hij de acte van Algemene Toelating, vierde rang. Dat hield in dat hij "in het Lezen, Schrijven en de beginselen der Rekenkunde, de regel van Drieën ingesloten", tamelijk bedreven was, en "tot het geven van onderwijs, eenigen aanleg had". Hij was op dat moment kwekeling in Numansdorp. Twee jaar later was Quant ondermeester in Wormer. Hij deed als 19-jarige weer examen en behaalde de derde rang. Hij had namelijk laten zien dat hij "wel ervaren was in het Lezen, Schrijven en Rekenen, zoo met geheele als gebroken getallen". Ook had hij "in derzelver toepassing op zaken van het dagelijksch leven eenige vaardigheid, van de beginselen der Nederlandsche Taal eenige kennis, en van eene goede manier van onderwijzen eenig begrip".

Hulponderwijzer in 't Woud (Bergen)

Op 1 januari 1859 begon hij als hulponderwijzer, zelf noemde hij zich overigens bij voorkeur hoofdonderwijzer, op de school in 't Woud, gemeente Bergen. Quant was toen 24 jaar. Hij verdiende f 350 per jaar. Naast zijn traktement kon Quant gratis beschikken over een onderwijzerswoning en de tuin.

1865

1865 was voor Quant een bijzonder jaar. De school van Quant, zoals het schooltje op 't Woud in de volksmond werd genoemd, brandde in januari tot de grond toe af. De aangrenzende onderwijzerswoning viel eveneens ten prooi aan de vlammen. Het onderwijs moest aansluitend worden voortgezet in een woning in de buurt. De ruimte was niet 'winterhard' en ook verder niet echt geschikt als schoollokaal. Bij eventuele voortzetting van het onderwijs in 't Woud moest dan ook een andere oplossing gevonden worden, bijvoorbeeld herbouw.

Ook waren er veranderingen in de privé-sfeer. Op 5 maart 1865 trad Quant namelijk in het huwelijk met de dienstbode Catharina Wijker uit Egmond aan Zee. Verder werd hij nog geen maand daarna voor het eerst vader door de geboorte van zijn dochter Cornelia.

Door het stichten van een gezin was er behoefte aan meer inkomsten en meer zekerheid daarover. Zo vroeg hij de gemeente Bergen om hem met terugwerkende kracht te

belonen voor het zeven jaar schoonhouden van de school en de onderwijzerswoning en de door hem ingediende declaraties sneller uit te betalen. Daarnaast had hij ook graag gezien dat de school en de onderwijzerswoning na de brand zouden worden herbouwd, waarbij hij zijn baan zou kunnen behouden. De voorkeur van de ouders van de kinderen die de school bezochten, ging hier uiteraard eveneens naar uit.

Kritiek van de schoolopziener

De voorstanders van herbouw werden onder andere gesteund door schoolopziener M. Luijmes. Hij spande zich tot het einde toe in om de school te behouden, ondanks het feit dat hij bedenkingen koesterde tegen de werkwijze van Quant. Hij wantrouwde de bedragen die Quant opvoerde als kosten van papier, boeken en andere essentiële schoolbenodigdheden. Verder vond hij dat de gemeente beter toezicht moest houden op de gang van zaken bij de school: het lesvertrek mocht geen rommelhok worden, de vastgestelde begin- en eindtijden van de schooldag dienden te worden nageleefd en de leerkracht moest zich onder lestijd niet met andere zaken bezighouden dan waarvoor hij was aangenomen. Als hij daarop zou worden aangesproken en "onhandelbaar" zou blijken, dan moest hij worden ontslagen, zo liet Luijmes in 1865 weten. De kritiek op Quant staat overigens in schril contrast met wat diezelfde Luijmes aanvoerde bij de Raad van State als een van de argumenten om de school open te houden. Hij verwees naar een jaarverslag uit 1866 waarin lovend werd gesproken over het op de school op 't Woud gegeven onderwijs en over de trouwe aanwezigheid van de leerlingen tijdens de lessen.

School gaat dicht

Desondanks lukte het Luijmes en andere belanghebbenden niet de sluiting van de school te voorkomen. De beide betrokken gemeenten zagen namelijk op tegen de kosten van herbouw en voortzetting van het lesgeven. Uiteindelijk viel na bijna drie jaar onzekerheid op 31 oktober 1867 definitief het doek voor het onderwijs op 't Woud. Quant, die zich al eerder had geërgerd aan de 'slakkengang' waarmee de besluitvorming plaatsvond, was zijn baan kwijt. Wel werd zijn salaris nog twee maanden doorbetaald en kreeg hij als ontslagvergoeding een gratificatie mee van f 100.

Hoofdonderwijzer in Oost

In 1868 moest Quant dus zonder middelen van bestaan op zoek naar een andere baan. Hij woonde toen nog in Bergen. Ondertussen werkte hij aan een boek dat hij in eigen beheer wilde uitgeven. Het verscheen uiteindelijk pas in 1870 onder de titel *Levenstoestanden van Marie Antoinette, koningin van Frankrijk, en omschrijving van eenige gebeurtenissen en omstandigheden van de historische waarheid 't kan verkeren*, prijs f 1. Bij verschijnen waren de gemaakte kosten er nog niet uit. In de kranten van toen gingen aankondigingen van de uitgave niet alleen over de kwaliteit van het gebodene, maar ook over de moeilijke financiële situatie waarin de auteur verkeerde of voorgaf te verkeren. Daarin was op dat moment overigens al wel enige verlichting gekomen. Op Texel waren in het voorjaar van 1868 namelijk posten open gevallen voor onderwijzers in De Cocksdorp en in De Koog. Later in het jaar werd nog een onderwijzer gezocht voor de school te Oost, een gehucht nabij Oosterend. In beide sollicitatieronden maakte een vergelijkend examen deel uit van de selectieprocedure. Quant deed beide keren mee, ving de eerste maal bot, maar werd na de tweede ronde voorgedragen en vervolgens door de gemeenteraad benoemd als hoofdonderwijzer te Oost. De school werd destijds bezocht door 40-50 leerlingen.

Quant vestigde zich met zijn vrouw en zijn inmiddels twee kinderen in de onderwijzerswoning van zijn nieuwe standplaats. Zijn traktement bedroeg f 450 per jaar; in 1871 werd dat bedrag opgehoogd naar f 500. Dat salaris was voor hem en zijn gezin echter volstrekt onvoldoende, ook al konden collega's van andere scholen in dorpen op Texel er wel mee toe. Voor Quant en zijn gezin stonden de jaren in Oost in het teken van aanhoudend geldgebrek. Het feit dat er geregeld gezinsuitbreiding was, in 1878, aan het einde van de periode Oost, stond de teller op negen, maakte het steeds moeilijker de eindjes aan elkaar te knopen.

Geldproblemen

Om de financiële pijn enigszins te verlichten, maakte Quant gebruik van verscheidene strategieën. Zo vroeg hij met de regelmaat van de klok om een gratificatie, die af en toe werd geweigerd maar bij tijd en wijle ook werd toegekend "wegens financiële achteruitgang en talrijk huisgezin". Verder lanceerde hij in 1872 het plan om onderwijzers van lagere scholen op Texel een kindergeld toe kennen van f 10 of f 20 per kind per jaar; Quant had op dat moment vijf kinderen. Het plan ketste af in de gemeenteraad van Texel. Ook probeerde hij extra vergoeding te krijgen voor taken als het schoonhouden

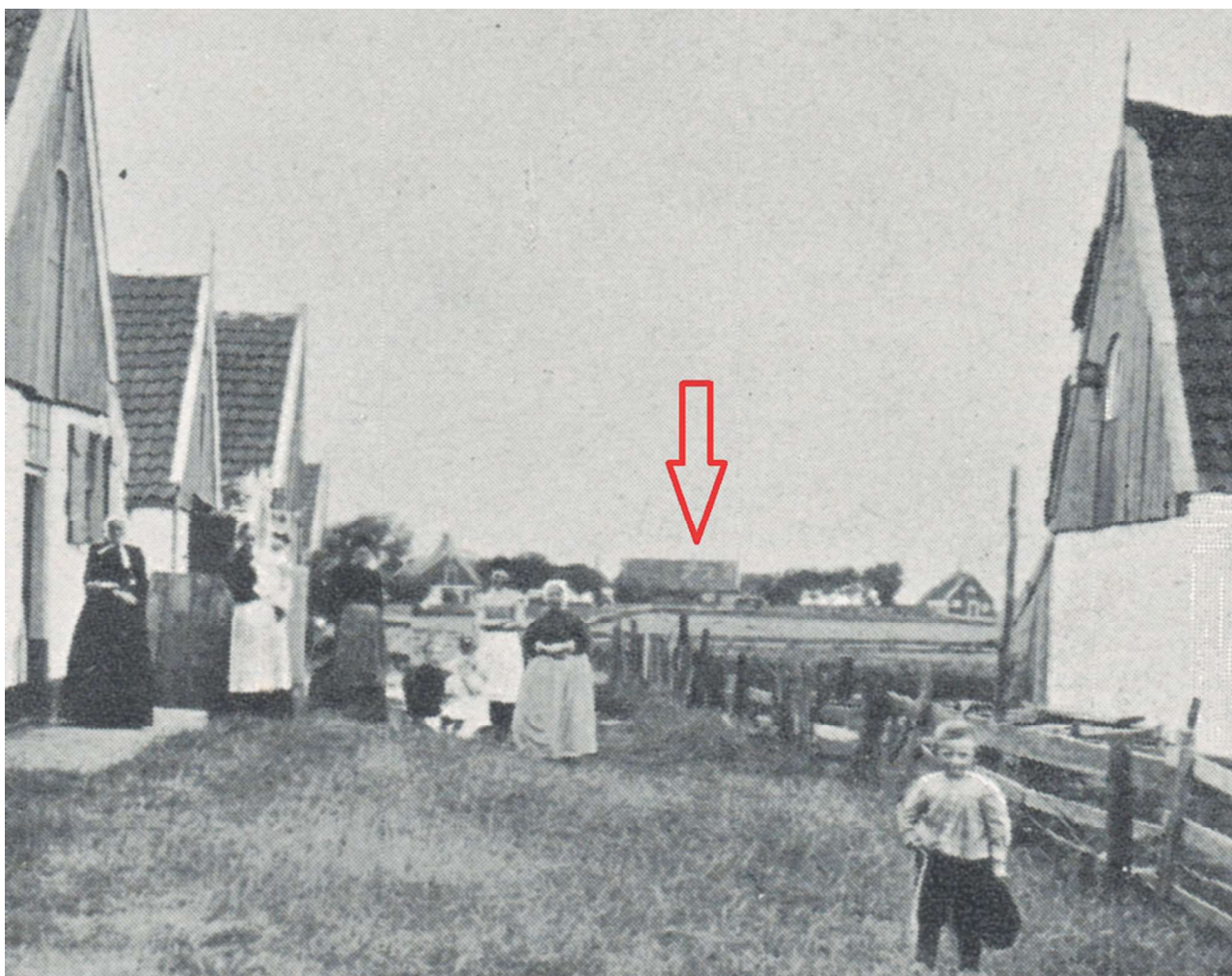

Foto van de voormalige school in Oost, coll. HVT.

van de school. Als er elders op Texel vacatures openvielen, solliciteerde hij in de hoop op een beter salaris of een geschiktere onderwijzerswoning. Tenslotte zocht hij zijn heil in bijbaantjes om extra inkomen te genereren. Zo schreef hij een tweede boekje, waarin *Drie lezingen in 't sterfhuis, gehouden op Texel* gebundeld waren. Het boekje kwam eind 1872 uit en was verkrijgbaar voor f 0,30 bij twee plaatselijke boekhandelaren, te weten Mej. de wed. C.J. Honingh en de heer J.H. Moojen, beiden te Den Burg. Later zou nog de uitgave van een voordracht (f 0,25) en van een novelle (f 0,50) volgen. Verder kon je bij hem terecht voor het opgeven van advertenties voor de *Heldersche Courant*.

Veel ziekteverzuim

De omstandigheden waarin Quant verkeerde, deden zijn gezondheid geen goed. In 1875 was hij vier maanden onder doktersbehandeling en kon hij drie maanden niet werken. Het jaar daarna vroeg hij om een doorbetaald verlof van drie maanden "tot herstel van gezondheid". De plaatselijke onderwijscommissie en een arts steunden die aanvraag. Er werden uiteindelijk twee maanden toegekend. Kort daarna kaartte hij de slechte toestand aan van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning. Het liefst zou hij zien dat beide volledig vernieuwd werden. Het effect was averechts. De discussies in de gemeenteraad gingen namelijk meer in de richting van opheffing van de school. Er waren nog slechts 30 leerlingen, het leerlingenaantal liep terug en de school in het naburige Oosterend lag op slechts tien minuten lopen. Die school had zich tijdens Quants afwezigheid door ziekteverzuim al over een deel van de leerlingen ontfermd. De beraadslagingen in de raad leidden tot de unanieme beslissing de school in Oost per 1 april 1878 te sluiten en Quant eervol te ontslaan. Hij kreeg een vertrekpremie mee van f 500, uit te betalen na vrijmaking van de onderwijzerswoning per 1 mei. Later werd de ontslaggrond gewijzigd in "eervol ontslag wegens lichaamszwakte". Bij deze formulering kwam hij namelijk in aanmerking voor een rijkspensioenuitkering van f 253 per jaar.

Boze tongen

Boze tongen beweren dat bij het besluit om de school op te heffen op de achtergrond heeft meegespeeld dat men zo van Quant af kon komen. Achteraf lijkt dat heel goed mogelijk. De school en de onderwijzerswoning werden namelijk niet verkocht, maar door timmerman P. Dekker te Oosterend voor een bedrag van f 135 gerenoveerd. Op 1 juni 1881 ging de school weer open. Quants opvolger was P. Haremaker. Die verdiende meer dan zijn voorganger. De gemeente Texel had het traktement van hoofdonderwijzers op het eiland namelijk verhoogd naar f 700 per jaar. De verhoging was ingegaan op 1 april 1878, de dag waarop Quant ontslag had gekregen. Daar baalde Quant wel van. Liever had hij nog iets langer doorgewerkt, zodat zijn pensioen op het hogere salaris zou zijn gebaseerd.

Zou de school op 't Woud destijds ook gesloten zijn omdat Quant daar les gaf? Dat lijkt onwaarschijnlijk. Voor Quant daar begon, was de optie van sluiting van de school in de gemeenteraad van Bergen al aan de orde geweest. Schoolinspecteur Luijmes die een kritische notitie over Quant had geschreven, vocht desondanks tot het einde toe voor het behoud van de school. En in de stukken die voorafgaand aan de sluiting werden vervaardigd, worden uitsluitend de te hoge kosten opgevoerd als reden om de school te sluiten.

Winkelier in Den Burg

Na beëindiging van zijn onderwijscarrière vertrok Quant met vrouw en negen kinderen in 1878 naar Den Burg, waar als beroep winkelier of koopman wordt genoemd. Hij krijgt onder andere een aanstelling als agent voor de verkoop van Singer naaimachines, maar het aanbod is aanzienlijk uitgebreider, zoals bijvoorbeeld de advertentie laat zien. Ook had hij een grote voorraad gouden en zilveren voorwerpen die kennelijk voor de verkoop bestemd waren. Verder kon je bij hem terecht om, als je ingeloot was voor militaire dienst, daaronder uit te komen door te ruilen met iemand die was uitgeloot. Die wilde dan tegen betaling de dienstplicht van de ander wel overnemen. Hij voerde die bemiddeling uit onder de paraplu van de Maatschappij de Eendracht in

Het Depôthuis „SOERABAIJA”
heeft lekkere HAMMEN, fijne SIGAREN van
f 1.20 tot f 2.50 per kistje, BRILLANTINE
1ste kwaliteit in blikken dozen, enz.
J. P. QUANT.

Heldersche en Nieuwedieper Courant, 30 juni 1878.

Den Haag.

Quant had zich had laten afkeuren omdat het werk in het onderwijs te zwaar voor hem was. Des te opmerkelijker is het dat hij in maart 1879 nog solliciteerde op een vacature als hulponderwijzer in Den Burg. De baan ging naar een ander.

Faillissement en celstraf

Helaas verliepen de zaken niet voorspoedig. Per 9 juli 1879 werd hij op verzoek van een van zijn schuldeisers failliet verklaard. Zijn spullen werden geveild. De aankondiging daarvan laat zien wat hij allemaal in huis had. De veiling bracht "dankzij de kooplust der burgerij" f 1.000 op.

Publieke Verkoop op Texel,
op MAANDAG 1 SEPTEMBER a. s. en zoo noodig den
VOLGENDEN DAG, telkens des morgens 10 ure,
vóór het huis bewoond geweest door J. P. QUANT,
aan den Burg, van:

GOUDEN- EN ZILVEREN WERKEN,
als: Gouden REMONTOIR-HOROLOGIËN, SIERADEN,
Zilveren OORIJZERS en andere voorwerpen.

KLOKKEN,
als: REGULATEURS, AMERIKAANSCH- en STAART-
KLOKKEN, WEKKERS, enz.: KLOKKEN- en
HOROLOGIEMAKERS-GEREEDSCHAPPEN,
HOROLOGIEGLAZEN, NAAIMACHINES,
PARFUMERIËN en SPEELGOED.

MEUBELN:
KABINET, BUREAU, STOELN, Koperen KETELS,
KAGCHELS, BILLART met eenige QUEUËN, een
partijtje LOOD, 2 nieuw IJzeren POMPEN en
5 KIPPEN met HAAN

Alles daags vóór den verkoop te zien.
Nadere informatiën bij den Curator in het faillissement
QUANT, COHEN STUART, te Alkmaar en Deurwaarder
KONING, te Texel.

Heldersche en Nieuwedieper Courant, 31 augustus 1879.

Kort daarna maakte burgemeester Dirk Cornelis Loman van Texel proces-verbaal tegen Quant op in verband met verduistering van goederen uit het faillissement. Hij werd vastgezet en ter beschikking van justitie gesteld. De familie verhuisde naar Den Helder, waar de twee jongste telgen uit het gezin ter wereld zouden komen. In februari 1880 veroordeelde het Gerechtshof te Amsterdam Quant tot "eene gevangenisstraf in eenzame opsluiting te ondergaan voor den tijd van een jaar en in de kosten van het rechtsgeding, ten behoeve van den Staat, des noods invorderbaar bij lijfdwang".

Thuisonderwijzer en aanspreker te Den Helder

Nadat Quant uit de gevangenis was ontslagen, dook hij weer op in Den Helder. Hij bood zich aan voor het geven van thuisonderwijs en als aanspreker. Een aanspreker stelt betrokkenen op de hoogte van het overlijden van

een bekende of buurtgenoot en houdt soms toespraken bij uitvaarten. Ook deed Quant nog een gooi naar een baan in het onderwijs. Hij solliciteerde in 1885 op een vacature voor schoolhoofd in 1e Exloërmond (gemeente Odoorn, Drenthe). Ook die baan ging aan zijn neus voorbij. Misschien wel logisch, want een onderwijzer met een strafblad raakte zijn onderwijsbevoegdheid kwijt. Thuisonderwijs aan de kinderen van één gezin, mocht wél gegeven worden door onbevoegden, zoals Quant na zijn veroordeling. Een jaar later solliciteerde hij opnieuw, ditmaal naar een functie als bode bij de gemeente Den Helder, maar ook hier had hij geen succes.

Verder trad Quant op als tussenpersoon van enkele verzekeringsmaatschappijen en fondsen. De samenwerking ontaarde meestal in ruzie en ontslag. Nu en dan bood hij, blijkens advertenties in de plaatselijke kranten, artikelen te koop aan. Daarin komt zijn naam ook af en toe voor bij onroerendgoedtransacties. Kort na de eeuwwisseling was hij de drijvende kracht achter de Onderlinge Vereeniging Eensgezind. Doel van deze vereniging van verhuurders was om bij wanbetaling voor gezamenlijke rekening de huurders gerechtelijk uit hun woning te kunnen zetten. Kennelijk bezat hij inmiddels weer enkele huizen, die hij verhuurde, onder andere aan wanbetalers.

Vermeldenswaard is verder nog dat Quants eigen woning in Den Helder in 1896 afbrandde. De oorzaak van de brand is niet bekend. Het pand was wel tegen brand verzekerd. Het was de tweede maal dat Quant zijn woning zag afbranden. Eerder had de onderwijzerswoning in 't Woud eenzelfde lot ondergaan.

Tot slot

Hoofdonderwijzer Quant uit Oost was een bijzondere man met een opmerkelijk levensverhaal. Geld, geldgebrek, ruzies over geld en bedelbrieven speelden daarin een belangrijke rol. Hij stierf in Den Helder in 1904 op 69-jarige leeftijd. In de overlijdensadvertentie werd als beroep gepensioneerd hoofdonderwijzer gemeld, niet onjuist maar gezien het voorgaande wel onvolledig.

Bronnen

Regionaal Archief Alkmaar (RAA): 0337 Archief van de gemeente Bergen (NH), 1811-1921, inv.nr 953 en krantenbank (zoekterm: Quant).

<https://www.irenemaas.nl/pages/Verhalen/Quant.htm>

N. Huijsman Rzn., Hoofdonderwijzer J.P. Quant te Oost op Texel, Historische Vereniging Texel september 1996.

Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden, voor den jare 1852, Leyden 1852, 1854, <plaats> 1854 en 1868, 's Gravenhage 1868.

Algemeen Handelsblad, 23 april 1880.

Provinciale Drentsche en Asser Courant, 28 september 1885.